

Innspill til Energikommisjonen vedr tiltak i energimarkedet fra Treforedlingsindustriens Bransjeforening

Bakgrunn

Nåværende situasjonen i energimarkedet er ikke bærekraftig på lang sikt hverken for industri og øvrig næringsliv, husholdninger og for den fremtidige samfunnsutviklingen. Situasjonen preges av en stor ubalanse mellom tilbud og etterspørsel med påfølgende kraftige prisvolatilitet i det sørnorske og europeiske kraftmarkedet. I Norge har vi opplevd historisk høye energipriser i 2021 og nå i 2022. Store verdier overføres fra private hender til offentlig eide og styrte kraftselskaper.

Effekter for industrien

Den kraftforedlende industrien er delvis forskånet for effekter av prisfluktasjonene i energimarkedet gjennom langsiktige og forutsigbare kraftavtaler. Deler av næringslivet har ikke langsiktige kraftavtaler og er på kort sikt avhengig å sikre forutsigbarhet i kraftprisene. De oppnår ikke langsiktige, bærekraftige kraftpriser da sikringsinstrumenter ikke kan brukes til å oppnå gunstige kraftpriser, men kun prisstabilitet i et kortere tidsrom. Dagens energimarkedsstrategi der kraftselskapene er best tjent med å selge strømmen til utlandet i et ubalansert europeisk kraftmarked til skyhøye kraftpriser, vil ikke vedvare i det langsiktige perspektivet. En forlengelse av nåværende prisnivå vil sakte, men sikkert avvikle og undergrave norsk industriproduksjon da de høye kraftprisene vil gjøre store deler av norsk industriproduksjon ulønnsom fordi industrien i en global konkurransesituasjon ikke kan belaste hele eller deler av de økte kostnadene produktsalgsprisen. Den åpenbare effekten av å avvikle deler av industrien vil kunne ha store samfunnskostnader. Den bedriftsøkonomiske inntjeningen for kraftbransjen med dagens markedspriser er ekstraordinær, og er i det lange perspektivet ikke samfunnsøkonomisk bærekraftig hverken for industriutvikling eller den generelle samfunnsutviklingen.

Nye avtaler

En rekke kraftforedlende industribedrifter vil i løpet av de neste 2-7 årene måtte reforhandle nye avtaler, i tillegg vil nye bedrifter måtte forhandle helt nye kraftavtaler. Forutsetningen for de inngåtte og eksisterende avtalene er at de i stor grad har fulgt prisbanene for markedsprisen på elektrisk kraft. Disse norske prisbanene har i gjennomsnitt ligget godt under tilsvarende prisbaner utenfor Norge, og har gitt den kraftforedlende industrien et reelt og helt nødvendig konkurransefortrinn. Dette fortrinnet blir redusert gjennom høyere logistikkostnader for norske ferdigvarer til sentrale europeiske markeder. Studier viser at denne ulempen varierer mellom 5-10% for norske produsenter.

Om de høye kraftprisene vedvarer utover et normalisert nivå vi har opplevd det siste året, vil forhandlingsutgangspunktet for kontraktsprisen til den enkelte bedrift kunne (1) være langt høyere enn eksisterende kontrakter, (2) være høyere enn kostnadståleevnen for den enkelte bedrift, (3) føre til ulønnsomme bedrifter som resulterer i avvikling av industribedrifter og flytting av produksjon med dertil karbonlekkasje, og (4) som mulig verste konsekvens, forsinke gjennomføringen av det globale grønne skiftet der norske bedrifter kan spille en viktig rolle i å skape ny teknologi, nye grønne produksjonsprosesser samt skape en helt ny fordelaktig kompetanseplattform.

Norsk kraftproduksjon

De planlagte investeringene i kraftproduksjon fra havvind (siste tall er 30 GW, som tilsvarer rundt 130 TWh) vil utgjøre en relativt liten andel av det europeiske behovet for fornybar kraft i Europa. Dagens norske produksjon tilsvarer rundt 3% av det europeiske behovet, og den nåværende krafteksporten utgjør dermed en liten andel av det europeiske kraftbehovet fremover. Norge vil ikke kunne være et batteri for Europa, som enkelte fortsatt hevder.

Kraftbehovet i Norge vil i 2050, ifølge DNV's analyse «Energy Transition Norway» (2021), være rundt 250 TWh om dagens næringsstruktur opprettholdes samt behovet for kraft til ny industri som blant annet batteri- og hydrogenproduksjon realiseres. I den samme rapporten konkluderes det med at Norge vil ha et kraftunderskudd i årene mellom 2026 og 2035 om det ikke bygges ut kraft i betydelig grad. I denne perioden vil norsk industri og norske forbrukere være hensatt til prisen på importert kraft, satt i et marked med forventet kraftunderskudd. Dagens kraftpriser er ikke et unntak, men vil mest sannsynlig vedvare til kraftbalansen i Europa og Norge er i likevekt.

Fra regulerbar til uregulerbar kraftproduksjon

Norge har i årtier nytt godt av å ha et regulerbart kraftmarked der fyllingsgraden i vannmagasinene har blitt regulert slik at energimarkedet har hatt forutsigbare og stabile priser uten store fluktasjoner. Med tilkobling til det europeiske markedet har en helt ny situasjon oppstått. Norske energileverandører har argumentert sterkt for å ha en betydelig overføringskapasitet til utlandet for å sikre forsyningen av kraft i det norske markedet i perioder med lav kraftproduksjon i Norge. Avvikling av fossile kraftkilder i Europa kombinert med etablering av uregulerbar

fornybarkraft som sol og vind, har gitt store variasjoner i kraftproduksjonen med dertil store og uforutsigbare prisfluktasjoner, i tillegg til et generelt høyere prisnivå på kraft.

Energikommisjonen bør anbefale å sette grenser for fyllingsgrad i norske vannmagasiner slik at norske konsumenter kan sikres stabil krafttilførsel til konkurransekraftige priser. I perioder må myndighetene vurdere å stanse overføring av kraft til utlandet når fyllingsgraden når et visst minimumsnivå, og kun i disse periodene gjøre kraft kun tilgjengelig for norske konsumenter. Uten en regulering av vannmagasinene vil det norske kraftmarkedet opptre som et fullt ut uregulerbart elektrisk energimarked, som blir avhengig av nedbørmengden.

Oppfyllelse av energilovens §3.3

Vi anbefaler Energikommisjonen å vurdere om eksisterende markedsmekanismer er tilstrekkelig for å sikre kraft til norske konsumenter i fremtiden uten en kraftig europeisk utbygging. Nettselskapene er i energiloven § 3-3 pålagt å tilknytte nye kunder nettet og å levere elektrisk energi til forbrukerkundene, herunder også industrien. Nettselskapenes monopol på overføring av strøm motsvares av en leveringsplikt. Leveringsplikten innebærer en plikt til å la kunder bli tilknyttet nettet og en plikt til å levere elektrisk energi til forbrukerne innenfor det området konsesjonen gjelder for. Den anerkjente THEMA-analysen fra 2016 skisserer ulike scenarier for hvordan et kraftunderskudd skal inndeckes. I denne analysen er industrien en salderingspost for fremtidige kraftunderskudd.

Statnett har fra 2021 innført et anbudssystem for utkobling tilpasset industrielle storforbrukere. I dag innleverer industribedrifter et forpliktende bud på pris og kraftvolum, som Statnett kan velge å akseptere. Statnett er system- og balanseansvarlig, og de må sørge for at det alltid er samsvar mellom produksjon og etterspørsel. Et frivillig buds-system er derfor en effektiv mekanisme for Statnett, mens for industribedrifter med forpliktende produktleveranser vil utkoblinger kunne bli kostbart.

Vi frykter at i et marked med langvarig underskudd på kraft, vil bedriftene bli tvangskoblet. Dette bryter ikke bare med energiloven, men vil kunne få uante konkurransemessige konsekvenser for enkeltbedrifter og bryter totalt med leveranseplikten.

Forslag til tiltak

For å opprettholde og utvikle industriproduksjonen i Norge vil følgende tiltak være avgjørende for om norsk industri skal spille en avgjørende rolle i det grønne skiftet:

- Norske kraftforsyning bør være fordelaktig for norske husholdninger og gi komparative fortrinn til norsk industri, jfr Hurdalsplattformen
- Iverksette kortsiktige styringstiltak i kraftmarkedet for å gjenskape balanserese og forsyningssikkerhet til normaliserte priser:
 - Begrense elkrafteksport gjennom utenlandskablene kan sikre lavere pris i Norge
 - Sette krav til fyllingsgrad i norske vannmagasiner, spesielt mht krafteksport.
- Iverksette langsiktige styringstiltak for å skape varig kraftbalanse i Norge:
 - Kraftig utbygging av fornybarkraft i Norge, iht DNV studie «Energy Transition» til ~250 TWh
 - Stoppe nye eksportkabler også hybridkabler, som et minimum kobles de kun på eksisterende eksportkabler
 - Bruk av havvind for å elektrifisere sokkelen, ikke kraft fra fastlandet
- Gjeninnføre elavgiftsfritak for treforedlingsindustrien samt støtte til energieffektivisering for å frigjøre betydelig kraft fra industrien
- Avsette tilstrekkelig norsk kraftproduksjon til industrielle foredlingsformål til konkurransedyktige priser:
 - Etablere et innkjøpskonsortium som forhandler på vegne av norsk industri med langsiktige kraftkontrakter (80% inndekning) som gir komparative fortrinn for norsk industri
 - Gi Statkraft og Statnett et oppdrag om å prioritere elkraft til industrien for å sikre næringens konkurransekraft
- Utarbeide en samfunnsøkonomisk analyse der videreforedling av kraft i Norge og ren krafteksport vurderes

Det foregår en storstilt omstilling i norsk industri der norske råvarer, teknologi og kompetanse vil være betydelige bidragsfaktorer til at det grønne skiftet blir en realitet. Treforedlingsindustrien er absolutt en viktig premissleverandør for det grønne skiftet. Styret i Treforedlingsindustriens Bransjeforening er tilgjengelig for samtaler og utdypning av våre standpunkter der Energikommisjonen finner det formålstjenlig.